

A végéhez közeledik a Szabadkai Népszínház kálváriája.

A végéhez közeledik a Szabadkai Népszínház kálváriája. Néhány hét múlva valószínűleg hozzákezdnek a magyar nyelvű színjátszás számára oly fontos és szimbolikus épület bontásához. A másfél évszázados teátrum a Kárpát-medence hatodik kőszínháza volt. Csaknem három évtized hanyagságának, a színház és a kultúra szándékos rombolásnak következményeként az egykoron színháznak és szállodának otthont adó, Szabadka arculatát nagyban meghatározó épület mára valóban romhalmazzá vált. A bontást és egy új, modern teátrum építését mégis csak a magyar városvezetés erőlteti. A nem magyar nemzetiségű szövetségesek kihátráltak mögülük, a városvédők a régi épület megmaradásáért és rehabilitálásáért küzdenek.

Szabadka csaknem százezer lakosú „község”. Anélkül, hogy a közigazgatás Szerbiában honos szóhasználatán lovagolnánk, az oda tévedők és ott élők számára talán mégis inkább város. Ha máshonnan nem is, a híradókból biztosan sokan ismerik Szabadka főterét és korzóját. A Magyar Szó helyi szerkesztőségéből csak néhány lépés a csodálatos városháza és a színház is. A teátrum, amelynek nagyterme ma már csak egy lyukas tetejű, siralmasan lepusztult-lepusztított lomtár, tele régi díszletekkel, kellékekkel. A kamarateremben tavaly volt az utolsó előadás, a színház irodáiban még dolgoznak. A magyar városvezetés bontana, a színház vezetése új teátrumot akar. A civilek, városvédők és számos helyi politikai tényező a régi épületért küzd, annak kultúrtörténeti és városképi jelentőségét hangsúlyozva. Joggal merül fel a kérdés, kinek milyen felelőssége van a kialakult helyzetben, és valóban a bontás-e az egyetlen megoldás. Vegyük sorra az érveket és ellenérveket!

A népszínház

Az 1854-ben épült szabadkai színház az egyik legrégebbi épület a városban. A magyar kultúrtörténet számára Latabár Endre, az itt játszó Blaha Lujza, a szállodában vendégeskedő Vajda János költő, a színházban sokszor megfordult Kosztolányi Dezső és Csáth Géza miatt is fontos az épület, ahol az elmúlt évtizedekben számos fővárosi magyar társulat játszott, rendszerint telt ház előtt. A nyolcvanas évek közepéig két társulat működött: egy magyar és egy szerb.

A színház kálváriája Ljubisa Risztics avantgárd rendezőhölgy igazgatói kinevezésével kezdődött 1985-ben, noha az épület állaga már korábban is hagyott kívánnivalót maga után (még 1974-ben beázott a nagyterem, és a vakolat is omlott). Risztics a polgári színjátszást és

színházat gyűlölve először kibontatta a székeket, majd az előadásokat is kivitte az épületből, miközben állagmegóváról továbbra sem lehetett beszélni. A „multikulturális” színházpolitika jegyében a két társulatot összevonta, amelynek eredményeként a magyar társulattól rövidesen szinte senki nem maradt. A színészeket nyugdíjaztatta, vagy azok önkéntesen távoztak Magyarországra, sok esetben más pályát választottak. Risztics 1995-ig tartó uralmának következtében a színházi magyar társulatnak (hivatalosan még mindig magyar nyelvű társulatnak) már hírmondója sem maradt Szabadkán. A kevésbé radikális, underground színházi formát kedvelő, hagyományokon alapuló színházat értő és igénylő közönség teljesen elidegenedett a szabadkai színházról. A nagyterem ekkorra vált lényegében teljesen használhatatlanná a több évtizede elmaradt javítások és állagmegóvás következtében. A kamarateremben tavaly volt az utolsó előadás, a színház épületének oldalában azonban még működnek az üzletek, az egykori főbejárat oszlopsora alatt fogadja vendégeit a kávézó. (Risztics után a szerb mellett újra lett magyar, sőt horvát társulat is, és valamelyest a nézőket is sikerült visszacsábítani.)

- A három társulat télen tíz fok alatti hőmérsékletű teremben tud csak próbálni, ahol színházat nagyon nehéz csinálni, ehhez képest számos fesztiválon sikerrel lépnek fel. Az épület állapota és a körülmények tarthatatlanok, de nézzenek körül - invitál Ljubica Risztovszki, a színház igazgatónöje. Az egyébként menedzserszemléletű direktor szerint a normális. XXI. századi követelményeknek megfelelő körülmények csak egy új színházban biztosíthatók, a közönség is ezt támogatná. A tervek alapján három különböző méretű terem, kiszolgáló egységek és műhelyek épülnének. Az új színház termei egyszerre közel ezer embert tudnának fogadni.

Körülnézünk. A folyosók falai, a padló szemlátomást hagy némi kívánnivalót maga után, de itt még inkább olyan érzésünk támad, hogy nem vészes. A nagytermet az erkély felől közelítjük meg, a látvány megdöbbenítő. Hatalmas lyuk tátong a tetőn, kellékek, díszletek szerteszét, a húsz éve kibontott székeknek hűlt helye. Egy belógatott villanykörte és egy neoncső világítja meg a színpadot, ahová egy hosszú fatákolmányon lehet lejutni. A látvány a színpadról is elkésztető, már csak az akusztika a régi.

Kucsera Géza: Most vagy soha

A Kárpát-medence hatodik közsínháza Szerbiában az első. Ennek ellenére - tudtuk meg Kucsera Gézától, Szabadka polgármesterétől - csak a város szimbólumaként számon tartott timpanonos front rész és a lépcsőház tartozik műemléki védelem alá, a romjaiban is lenyűgöző nagyterem és az egykori szállodai szárny elbontásának nincs akadálya. - Az új színházról szóló tervek szerint megőrizzük a népszínház jellegzetes főbejáratát, a régi lépcsőt és a kamaratermet. Ehhez épülne hozzá a modern, három színháztermet magába foglaló betonépítmény - számol be az elképzelésekről a polgármester, aki kérdésünkre elismeri: az új épület homlokzati kivitelezése „nincs definiálva ebben a pillanatban”, de társadalmi vita biztos lesz. A polgármester tovább sorolja a bontás mellett szóló érveket: a régi színház felújításával az még mindig nem felelne meg a XXI. század követelményeinek, ráadásul már a tíz évvel ezelőtti tervek is a bontást írták elő, a munkálatok elkezdésére pedig soha vissza nem térő lehetőség kínálkozik. Közbevetésünkre, hogy a finoman szólva áldatlan állapotokért Szabadka húsz éve magyar vezetése is felelős lehet, úgy reagált: a milosevicsi érában nem volt módjukban mit tenni, akkor az volt a cél, hogy szétverjenek minden olyan intézményt, amely a kisebbségek - így az ottani magyarság - szimbóluma. Ilyen körülmények között - a színházat tekintve - valóban nem lépett fel eredményesen Szabadka magyar vezetése.

De lássuk, mitől soha vissza nem térő az alkalom a bontás-építésre, pontosabban a bontásra és az építés megkezdésére: a huszonnégymillió eurós beruházást negyvenöt-negyvenöt

százalékban finanszírozná a szerb állam és Vajdaság tartomány, míg a fennmaradó tíz százalékot Szabadka község. A szerbiai és tartományi kormány erre garanciát is vállalt, a kérdés csak az, mit ér a garancia, amikor a választások utáni Szerbiában nem tudnak megállapodni a koalícióról a parlamentbe jutott erők. (Ebbéli félelmének ad hangot a korábbi garanciát aláíró pénzügyminiszter pártja, a G17 Plus párt is, de a kritikákról később.) Kucsera a bátraké a szerencse elvét követi, miszerint a beruházás megkezdése nélkül biztos nem lehet elkészülni. Ez igaz. A most rendelkezésre álló összeg (3,2 millió euró) a polgármester szerint a bontásra és a betonszerkezet tízméteres magasságig való megépítésére elegendő. (Szabadka egyébként több félkész épülettel is „büszkélkedhet”: a város központjában található egy több évtizedes mozikezdemény, de említésre méltó az uszoda „épülete” is.) Kucsera Géza szerint a hiba mindössze a kommunikációban rejlik. - Valóban ülni hagytuk a színház ügyét, ám a tervek a tíz évvel ezelőtti társadalmi vita figyelembe vételével készültek, nem pedig a polgárok tudta és beleegyezése nélkül - fogalmazott az önkritikus polgármester.

Nem a bontásra, igen a rehabilitálásra

A közvélemény néhány hete értesült arról, hogy a bontás hamarosan megkezdődik. A város vezetése (pontosabban a polgármester és a Vajdasági Magyar Szövetség), valamint a bontást ellenzők azonban már erről is másként vélekednek. Kucsera Géza szerint az évtizeddel ezelőtti közvitával már értesülhettek a város lakói a színház állapotáról és a bontás szükségességéről, amelyről akkor önkormányzati határozat is született. Ezzel szemben a városi koalíciós partner G17 Plus helyi vezetői, köztük Ivana Dulics Markovics miniszterelnök-helyettes szerint a korábbi határozat csak a tervezett beruházást szentesítette, bontásra az nem jogosít. - Minden hatalom hagyni akar valamit maga után. A város lakóinak véleményét azonban nem kérték ki, csak arról értesültek, hogy maholnap bontanak. - Senki nem tudja, hogyan nézne ki az új színház, hiszen még homlokzati tervek sem készültek. Identitásunk része a 150 éves színház, ezért inkább meg kellene menteni, mintsem lebontani - fogalmazott a lokálpatrióta miniszterelnök-helyettes.

Az ügyben megszólalt a VMSZ legnagyobb helyi szövetsége, a Demokrata Párt is. Szabadkai szervezetük szerint több információra van szükség a népszínházról, mint amennyit most ismer a közvélemény, ezért a tájékoztatásra kell helyezni a hangsúlyt. Mindemellett a Demokrata Párt sem támogatja az építészeti és városképi szempontból értékes épületrészek lerombolását, különösen az új homlokzati tervek ismeretének hiányában.

Hasonló állásponton van a közelmúltban alakult Liberális Demokrata Párt is, amelynek ugyan nincs önkormányzati képviselője, azonban számottevő támogatottságot tudhat maga mögött országosan és a Vajdaságban. Az LDP szervezi a népszínházról szóló népszavazást kezdeményező aláírásgyűjtést. A referendum kiírásához tizenháromezer aláírás szükséges, ebből mintegy ötezer már megvan. Vojislav Orcsics, a párt helyi vezetője megkeresésünkre közölte: nem tartják pártpolitikai kérdésnek a népszínház ügyét, ezért az aláírásgyűjtés során nem lehet pártjelképekkel, logókkal találkozni.

Politikai támogatásról és támogatókról tehát nem beszélhetünk, mint ahogy civil és szakmai támogatásról sem.

Viktorija Aladzsics műemlékvédő, egyetemi tanár is a népszínház megmaradásáért küzd. Véleménye szerint nincs olyan épület, ami ne volna megmenthető, ha ezt tűzzük ki célul. - Nem egy új színház építését ellenzem, hanem azt, hogy a régit lerombolják. A színház épülete nagyban meghatározza a városképet, ráadásul az itt élő nemzetiségek mindegyikének fontos az épület. A most rendelkezésre álló összegből a tetőszerkezetet biztosan helyre lehetne hozni, ami nagy lépés volna az állagmegóvás területén és egyben időt is lehetne nyerni a rekonstrukciós tervek elkészítéséhez. Vélhetőleg európai uniós forrásokra is pályázhatnánk -

hangsúlyozta városvédő, majd hozzátette: a legvégső esetben a színházhoz láncolja magát.

Szabadka alig egy hónapja menesztett főépítészének konkrét elképzelései is vannak az épület megmentéséről. Szabó Zsombor a minapi Magyar Szóban közzé tett írásában arról számol be, hogy mintegy nyolcmillió eurós ráfordítással a legmodernebb színháztechnikai eszközökkel felszerelt régi-új teátrumot lehetne kialakítani a mostani romhalmazból. (Szabótól - a hivatalos indoklás szerint - egyébiránt „nem elég modern a városképet illető víziói” miatt vált meg a város vezetése. Az egykori főépítész valóban az organikus áramlat képviselője.)

Tiltakozik az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság is. A műemlékvédelem világszervezetének magyar tagozata felhívással fordul az illetékesekhez a szabadkai klasszicista stílusú színházépület műemléki értékeinek védelme érdekében. A szakmai szervezet szerint az épület a történelmi, részben szecessziós városmag fontos városképi eleme, a város kultúrtörténeti szimbóluma. Ezért az ICOMOS arra kéri az illetékeseket, hogy a felújítások során őrizzék meg az épület minden értékét, különös tekintettel külső megjelenésére, építészeti részleteire és a közösségi terek minden meghatározó elemére.

Mindeközben gyűlnek az aláírások, a szabadkai utcán a népszínházról beszélnek az emberek. Az internetes fórumokon szerbül, horvátul, magyarul hallatják hangjukat azok, akik szívükön viselik a szabadkai színház sorsát, bárhol is éljenek, Szabadkán, Szegeden, Belgrádban vagy éppen Bogotában. Társadalmi párbeszéd a bontás hírére tehát már van. A kérdés csak az: meghallgatásra talál-e a népakarat.

Bodacz Péter

Az Otpor feljelenti Kucserát és Kaszát

Bűnvádi feljelentést tett a szabadkai községi, illetve kerületi ügyészségen a milosevicsi hatalom megbuktatásában főszerepet vállaló Otpor (Ellenállás) Kucsera Géza, Kasza József és több ismeretlen személy ellen. A szervezet azzal vádolja Szabadka polgármesterét, hogy felhatalmazás és a község illetékes szervének határozata nélkül aláírta a kötelezettséget, miszerint a községi költségvetésből fizetik ki az új színház felépítése költségeinek a tíz százalékát. Az Otpor szerint ez nem más, mint hivatali visszaélés, a községi költségvetés meglopása. A szervezet Kasza Józsefet azzal vádolja, hogy ismeretlen személyek segítségével 1996-ban - még mint Szabadka polgármestere - lehetővé tette tizenegy üzlethelyiség átruházását a Palics Kereskedelmi-vendéglátóipari Vállalatra, amelyek azóta magántulajdonba kerültek. Az Otpor szerint Kasza József is hivatali visszaélést követett el, és más személyekkel közösen Szerbia és Szabadka kárára többmilliós hasznot biztosított magának és másoknak. Ezért - vélik - alapos annak gyanúja, hogy Kucsera Géza, Kasza József és más ismeretlen személyek egy bűnszövetkezet tagjai.